

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ

Уређује
А. БЕЛИЋ

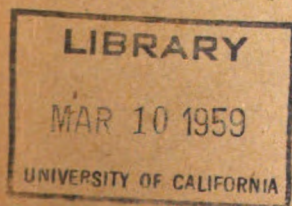
уз сарадњу

д-ра *Алексића Радомира* (Београд), д-ра *Вуковића Јована* (Сарајево), *Конеског Блажа*
(Скопље), *д-ра Нахиџгала Рајка* (Љубљана), д-ра *Павловића Миливоја* (Нови Сад),
д-ра *Сивевановића Михаила* (Београд), д-ра *Томановића Васа* (Скопље),
д-ра *Храсиће Мајна* (Загреб)

XXII КЊ. 1—4

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

БЕОГРАД
1957—1958

SĀLA — VULG. LAT. SŌL(Ē)A, SŌLUM

У Речнику Југосл. Академије налази се реч *sāla* gen. *sāle* као им. ж., а уз њу као дублетна форма pl. t. *sāla* gen. *sāla*. Означене су као 'турцизми и упућене на *sal*. За обадве дато је значење „носила“ и „носиљка“, и то код прве, иза облика множине f. *sāle-sāla*, с објашњењем „Два колца или два копља, на њима гране јелове или друге какве, носе их два момка или два коња, један за другим“.

Код прве дати су примери: *А рањеним сале поградише, на два коња, ни копља чешири; Рањенике на сале дигоше; Рањеници јече по салама* (Hrv. нар. рј. 3, 659 и 4, 719). Другу илуструју стихови *Гради мени сала и носила* (Нар. рј., Јukić 440, 441; *Рањеницим сала начинише* (Нар. рј. Нѳгт. 2, 74, 160); *А начини сала и носила* 2,544.

Ове две варијанте нису објашњене ни по постанку, ни по међусобном односу, јер је недовољно основано тумачење да су то турцизми. Много турцизама у нашем језику уствари чине речи западних језика, унете у језике блиског Истока у доба крсташких ратова, а неке из левантинско-француског или преко јеврејско-шпанског. Овде ћемо дати: објашњење о пореклу, географско-лингвистички индицирано; однос између ове две варијанте, па разјаснити појаве у њима, а нарочито семантичке.

Примери који се наводе само су из народних песама, а из западних крајева српског или хрватског језика, те већ самим тим не треба их сматрати турцизмима; напротив, оне су везане за романски супстрат римске провинције Далмације. Одговарају вулг. лат. варијантама *sŏl(ē)a* и *sŏlum*. Првој, *sŏla*, паралела је фр. *sole* као „pièce de bois“, која се јавља од XIV века, и коју Доза (*Dictionnaire étymologique*) објашњава као алтерацију из *sŏlea*. Латински облик једне потврђен је код Цицерона у значењу „сандала“, „sabot“, „fer“; другу пак имамо у значењу „основа; потпора, ослонац“, а као *sŏlium* значи и „lit funèbre“. Према овоме као n. s. f. је из једне *sŏla* < *sŏl(ē)a*, а n. pl. neutr. *sŏla* је из друге — *sŏlum*, уз контаминацију са *sŏlium*. Време појаве прве од ове две речи

код нас могло би одговарати појави *sale* у француском језику. Редукција краткога *ě* у овом положају је изохрона у обе зоне вулгарно-латинског. Напомињем да ова реч није потврђена у аромунском а ни у румунском, — а то би био доказ да је она из провинције Далмације, и да није проширена ни у румунској зони, а ни у грчкој (cf. карту уз П. Скока *Osnovi romanske lingvistike* II). Прелаз *ǵ > ǣ* доказује прво (и иначе јасну ствар): да ова позајмица није из времена важења прасл. гласовног закона *ǣ/ǵ > ǵ*, али исто тако, у поређењу са француском варијантом, да је тамо в. л. *ǵ* било затворено и давало *ǵ*, док је у Далматској зони в. л. било *ǵ* отворено, дајући *ǣ*.

На крају треба изнети да код прве варијанте примери не показују употребу у једнини, (које значење за себе чува реч *soxa-soja*), тако да би се и ова варијанта могла сматрати pl. tant. Употреба сужена на значење „носила“ показује спецификовање. Стабилисање овога значења показују сви примери, — осем два, који захтевају дискусију, а то су из друге групе примера *Гради мене сала и носила* и *А начини сала и носила*. Да ли је овде случај песничке таутологије и синонимног појачавања: „сала као носила“? Или овде *сала* значи „рукунице“, а „носила“ од предмета уже одређен део, онај на који се полаже рањеник? — У језичком осећању често се врше сливања, и нема оне прецизности коју захтевамо у негованом стилу књижевног језика, са диференцирањем у знатној мери свесно диригованим. Према томе ово место би могло бити објашњено као накнадно прецизирање: *сала* се осећало и са значењем „грана“ — „мотка“ тј. „рукунице носила“, а са семантичким ширењем значења као „носила“, те би ово место значило „сала, то јест носила“.

Ова дискусија води нас у правцу још једног, и то бочног питања, — а то је објашњење односа ове речи према облику *sara*, који се сугестивно тумачио као турцизам арапског порекла, — а ја помишљам да се у овоме може гледати форма са ротацизмом **sara*, исп. *сараори*, и да њу треба везати и за друге називе грађевинско-зидарске вештине (*неимар* и др.), којим се речима изворна област мора гледати у зони епирско-македонској, и то у делу са ротацизмом, какав је карактеристичан и за ј. арбанашке говоре, где је тоск. *šk'ipërt, zotërt* према рег. *šk'aprt, zotnt*. Овим путем би се наилазило на један проблем много ширег лингвистичког замахаја, а то је веза речи *sōlēa* односно *sōlit* са речју баског језика *zara* (тј. фонетски *sara*) у значењу „корпа“, „дрво“, тј. „гране“.

Мил. Павловић